

Leena Koski ja Pia Bäcklund

Koiran virka

Susi kaupunkien kaduilla vai ystävä erämaassa?

The dog's job: a wolf on city streets or a friend in the wilderness?

The dog as a housemate and leisure companion to humans has found a place in the network of questions in which the distinctions and boundaries between humanity and animality are defined. These definitions place the dog in the twilight zone between nature and society – as a pet, it is not part of nature, but as an animal, it is not seen to be part of society. This article examines the meanings bestowed on the dog in the educational context. The question asked is this: on what terms and in what capacity is the dog assigned a place as part of society or outside society? The purpose is to open up the demarcation between “the natural and the social” by examining the bestowals of meaning attached to the dog and to dog activities. The data consist of thematic essays by 85 active dog enthusiasts, collected in the latter part of the year 2010. The starting point of the article is notions about the changing relationship of the dog to the community and about the relatedness of these changes to wider societal processes: urbanisation, individualisation of culture, changes in the relationship of humans to nature, and the diversification of the bases of knowledge and of the action based on them. These processes have changed, and are changing, the position and treatment of the dog. In the pedagogical starting points concerning the learning capacity and the training of dogs, there have been changes in which the dog is defined as a moral, human, objectified, and naturalised being.

Keywords: social-scientific animal research, dog sociology, the nature–society dichotomy

Johdanto: sudesta monimerkitykselliseksi kumpaniksi

Koira on elänyt tiiviissä kanssakäymisessä ihmis-yhteisöjen kanssa jo kymmeniätuhansia vuosia ja onkin nykyisistä kotieläimistä ensimmäinen, jonka historiasta tuli osa myös ihmis-yhteisöjen historiaa (Miklósi *et al.* 2003a; Topal *et al.* 2005; Pongrácz *et al.* 2008; Raevaara 2011). Koira-eläimen kehityshistoriassa olennainen tekijä on ollut joidenkin susiyksilöiden kyky oppia tulkitsemaan ihmisen toimintaa ja elekieltä omaksi edukseen (ks. Serpell 1995; Hare & Tomasello 2005). Koiraksi kesyntyneen suden ominaisuudet ovat samalla edesauttaneet ihmisten elinmahdollisuuksia eri-

laisissa ympäristöissä. Koira on muun muassa toiminut jätteiden hävittäjänä, varoittanut ulkopuolisista uhkista ja avustanut ravinnon hankinnassa (Menache 1998). Näin ihmisen ja koiran välille on muodostunut symbioottinen, molempia osapuolia hyödyntävä suhde, jossa kyky tulkita toista lajia on ollut ratkaiseva tekijä (myös Budiansky 1999: 59–60; Staats *et al.* 2008; Raevaara 2011). Kumppanuussuhde ihmisen ja koiran välillä on tällä hetkellä laajentunut yhä uusille elämän osaluille, mistä esimerkkeinä paimenkoirat, opas-koirat, kadonneiden ihmisten etsintään koulutetut koirat ja huumekoirat. Vaikka ihmisen maailmaan kuuluvien lemmikki- ja tuotantoeläinten kirjo on tänä päivänä varsin laaja, minkään muun eläimen

kuin koiran kanssa ei ihmiselle ole muodostunut yhtä monimuotoista vuorovaikutussuhdetta mitä erilaisimmissa asioissa ja tilanteissa. Koiralla on siis edelleen oma erityinen paikkansa osana ihmisen maailmaa.

Tulkitsemme artikkelissamme 85 temaattisen esseen avulla sitä, miten koiran ominaisuuksiin liittyvä puhe asettaa koiran osaksi luontoa tai yhteiskuntaa. Kiinnitämme huomiota erityisesti ihmisen ja koiran välisen vuorovaikutuksen perustaan sekä koiraan liitettäviin toivottuihin ja epätoivottaviin piirteisiin. Tavoitteenamme on tehdä näkyväksi ja pyrkiä ymmärtämään paremmin sitä, *mistä kontekstista koira saa kulloinkin määrityksensä ja miksi*. Samalla tämä tarkastelu tuo esille, millaisten tekijöiden mielletään laajemminkin kuuluvan osaksi luontoa ja millaisten osaksi yhteiskunnallista järjestystä.

Yhteisen historian myötä koiralle on annettu ajallis-paikallisia kulttuurisia ja sosiaalisia merkityksiä. Koiraan on liitetty ja liitetään edelleen myös kielteiseksi miellettyjä kulttuurisia arvoja, esimerkiksi islamilaisissa kulttuureissa. Koiran symbolisesti tärkeästä merkityksestä kertoo puolestaan se, että joissakin kulttuureissa koiria on haudattu ihmisten mukana turvaamaan ihmisensä matkaa tuonpuoleiseen. (Raevaara 2011.) Koiran sopeutumiskykyä erilaisiin ympäristöihin kuvastavat puolestaan Moskovan katukoirat, joista osa kulkee sujuvasti metrolla puistoista toiseen ravintoa etsiessään (Holden 2010). Kylien liepeillä kiertävästä ”eläimestä” on vuosituhansien myötä tullut toisaalta myös kaupunkikotien täysivaltainen perheenjäsen, jonka tarpeita määrittellään ihmisten tarpeiden viitekehikosta. Esimerkiksi etologi Ádám Miklósi tutkimusryhmineen (Miklósi *et al.* 2003b) korostaa sitä, että koiralle luontainen ympäristö on juuri se ympäristö, jossa myös ihminen elää ja toimii.

Ihmisen ja koiran yhteisestä historiasta huolimatta koiralla ei ole toistaiseksi ollut juuri minikäänlaista sijaa ihmistieteellisessä keskustelussa. Koira on ollut pitkään myös etologisen tutkimuksen marginaalissa tutkimuksen keskittyttyä ennen muuta luonnonvaraisten eläinten käyttäytymiseen (esim. Miklósi *et al.* 2003b). Koira on asettunut siihen vaikeaan kysymysten verkostoon, jossa ihmisyyden luodaan erona eläimeen ja eläimellisyyteen ja koiran ”paikka” on ikään kuin luonnon ja yhteiskunnan rajamailla: lemmikkieläimenä se ei ole osa ”luontoa”, mutta eläimenä se halutaan kuitenkin rajata ihmisen toiminnallisten territorioiden ulkopuolelle (ks. Franklin 1999). Tätä konkreettisesti suomalaisessa yhteiskunnassa esimerkiksi se, että

koirien irtipitoaika on laissa tarkoin säädelty, jotta ne eivät aiheuttaisi luonnonvaraisille eläimille vahinkoa (Metsästyslaki 51 §). Toisaalta koiralla ei myöskään ole legitiimiä asemaa oleilla kaupunkien julkisissa tiloissa, esimerkiksi toreilla ja uimarannoilla.

Suomen Kennelliitto rekisteröi vuonna 2011 noin 50 000 puhdasrotuista koiranpentua yli 300 eri rodusta, ja Suomessa arvioidaan olevan yli 600 000 koiraa. Arviolta noin joka viidennessä kotitaloudessa on koira. Koiran kanssa harrastaminen on myös jatkuvasti kasvava vapaa-ajan toiminnan muoto. Suomessa järjestetään esimerkiksi joka vuosi lähes 300 koiranäyttelyä ja osallistumiskäyntejä erilaisissa kokeissa ja kilpailuissa oli vuonna 2009 yli 128 000 (Suomen Kennelliitto 2012a). Harrastaminen on lisäksi viimeisen kymmenen vuoden aikana muuttunut entistä ammatillisemmaksi. Suomalaiset koiraharrastajat ovat niittäneet mainetta myös maailmalla, esimerkiksi vuonna 2012 Suomen joukkue voitti kultaa sekä tottelevaisuuden että tositoimiin koulutettujen pelastuskoirien maailmanmestaruuskisoissa.

Kiinnostuksemme tutkia koiraan liitettyjä merkityksiä selittyy näin myös sillä, että koiralle määritely legitiimi asemana osana yhteiskuntaa vaikuttaa olennaisesti varsin suuren väestönosan jokapäiväiseen arkeen. Koiramäärän suuruudesta johtuen koiran legitiimi asema heijastuu myös koirattomien arkeen – koiria ei voi välttyä kohtaamasta. Tässä kontekstissa artikkelimme asettuu osaksi eläinpolitiikan tutkimuskenttää (ks. Ratamäki & Tynkkynen 2006), ja erityisesti sellaiseen poliittiseen kontekstiin, jossa kysytään millaisen yhteiskunnallisen keskustelun ja toiminnan kautta eläimet – tässä tapauksessa koira – otetaan yhteiskunnallisen järjestyksen piiriin. Huomionarvoista on esimerkiksi se, että monissa länsieurooppalaisissa maissa koiraan liittyvät lait ja säädökset eroavat suurestikin suomalaisesta koirakulttuurista. Esimerkiksi siinä missä meillä perustellaan terveydellisiin syihin vedoten, että koiria ei saa tuoda yleisille uimarannoille, on Hollannissa yleisiä uimarantoja, joihin koiratkin ovat tervetulleita. Koiran virka ja legitiimi paikka yhteiskunnassa ovat siis myös eläinpoliittisia kysymyksiä, joissa on yhtä lailla kyse eläimiin liitettävistä arvoista ja moraalikoodeista kuin eläinten faktuaalisiin ominaisuuksiin liittyvistä tekijöistä sinänsä. Saara Kupsala ja Salla Tuomivaara (2004) toteavatkin, että eläimelle määritely funktio ohjaa olennaisesti suhtautumistamme eläimeen.

Kuvaamme seuraavassa tarkemmin aineistomme ja tulkinnalliset lähtökohdamme. Tämän

jälkeen tarkastelemme aineistoa kahden teeman kautta. Ensiksi kuvaamme sitä, millaisena koiran ja ihmisen suhde mielletään koulutustilanteissa, ja tämän jälkeen keskitymme siihen, millainen on hyvä koira ja millaiset asiat ovat ”luonnollisia” koirille. Lopuksi keskustelemme siitä, miten luonnon ja yhteiskunnan rajankäyntiä tehdään koiraan liitettävien tulkintojen myötä.

Tulkinnalliset lähtökohdat ja aineisto

Analysimme tulkinnallisina lähtökohtina ovat ajatukset koiran muuttuvasta yhteisösuhteesta ja tämän muutoksen kiinnittymisestä laajempiin yhteiskunnallisiin prosesseihin: kaupungistumiseen, yksilöllistymiseen, ihmisen luontosuhteen muutokseen sekä niin tiedon kuin moraalien perusteiden ja niiden pohjalta toimimisen moninaistumiseen (esim. Aaltola 2004; Miller & Rose 2008; Alastalo & Åkerman 2011). Nämä prosessit ovat muuntaneet ja muuntavat myös koiran asemaa ja kohtelua (myös Serpell 1995).

Artikkelimme keskeisiä käsitteitä – luonto ja yhteiskunta – on vaikea yksiselitteisesti määrittellä (esim. Franklin 2001; Haila & Lähde 2003). Tässä artikkelissa katsomme Donna Harawayn (1989) tavoin, että luonnon ja kulttuurin suhde määrittyy modernissa binaarisesti ja hierarkkisesti. Näissä erontekojen järjestelmissä luonto merkityksellistyy ”toisena”. Koska globaalien ympäristöuhkien kontekstissa voidaan perustellusti myös kysyä, onko ylipäänsä enää olemassa jotakin luontoa yhteiskunnallisen toiminnan ulkopuolella, luonnon ja yhteiskunnan välille ei ole mahdollista tehdä yksiselitteistä rajanvetoa. Puhuessamme koiraan liitettyjen tulkintojen kontekstista viittaamme näin sellaiseen luonto–kulttuuri-jakoon, jossa luonto näyttäytyy yhteiskunnallisen hallinnan ulkopuolisena, omalakisena ilmiönä.

Koirasta ei jälkimodernissa yhteiskunnassa voi puhua universaalina olentona, koska koiran tehtävät, ihmisen suhde koiraan ja koirien omat ominaisuudet ovat sekä moninaistuneet että ristiiriitistyneet. Koirien funktioita kuvaavat esimerkiksi niistä yleisesti käytetyt nimitykset: kotikoira, lemmikkikoira, harrastuskoira, työkoira, metsästyskoira tai jalostuskoira. Koira merkityksellistyy siten eri tavoin paitsi luonto–kulttuuri-jakojen perusteella, myös käyttötarkoituksensa perusteella. Tarkastelemassamme koulutus kontekstissa koira on alettu määrittellä ja tulkita entistä tarkemmin ja sen oppimiskykyä ja opettamisen pedagogisia lähtökohkia perustellaan uusin, tietorakenteisiin sitoutuvien muutoksien (esim. Lindsay 2005). Näissä

rakenteissa koira saa myös moraalisia määräytyksiä: koirilla katsotaan olevan hyviä ja huonoja ominaisuuksia sekä oikeaa ja väärää käytäytymistä, jotka aktivoituvat erityisesti koiran koulutettavuuden ja arjen hallinnan kysymyksiin siinä kontekstissa, johon koira luonnon ja yhteiskunnan välisessä rajankäynnissä kulloinkin asettuu.

Koiran ja osin muiden domestikoitujen eläinten yhteiskunnallisen aseman muutoksesta ja moninaistumisesta kertoo se, että anglosaksisessa koiratutkimuskirjallisuudessa koira on politisoitunut ja siitä puhumisen tavat ovat asettumassa poliittisen korrektiuden puitteisiin. Poliittisesti korrektille kielen ydintä kuvaavat sanaparit, joissa ensin mainittu korvataan jälkimmäisellä: *animal–non-human animal*, *pet–companion animal*, *it–she/he* ja *dog owner–dog caretaker/keeper/handler*. Poliittisesti korrektissa kielessä korostuu ajatus siitä, että ihmisen ja eläinten ero ei enää haluta palauttaa antroposentrismiin (esim. Serpell 2005). Eläimen muuttuminen ei-ihmiseläimeksi viittaa ihmiseläinten eläinyhteisyyteen, jossa erontekoa tehdään yhä harvempien ominaisuuksien suhteen. Leslie Irvine (2004: 58) määrittelee koiran muuttumista lemmikistä (*pet*) kumppanieläimeksi (*companion animal*) seuraavasti:

Käsitteellä kumppanieläin on poliittinen konteksti, joka merkitsee ihmisten lisääntyvää pyrkimystä hyväksyä jotkut eläimet eläiminä eikä niinkään työntekijöinä, koristeina tai ajanvietteenä – – Eläinkumppanit pysyvät ”toisina” kuin ihmiset, mutta ovat pikemminkin kunnioitettavia ”toisia” kuin alempiarvoisia.

Jos koira määrittyy ”kunnioitettavaksi toiseksi”, käsite *koiranomistaja* ei ole eettisesti mahdollinen. Koiranomistajan muuttuminen ”haltijaksi” tai ”huolenpitäjäksi” liittyy eläinten oikeuksista käytyihin filosofisiin keskusteluihin (esim. Aaltola 2004): eläviä olentoja ei voi omistaa kuten esineitä. Vaikka poliittisesti korrektille sanat eivät vielä ole tulleet suomen kieleen, ne kertovat sekä rationaalisesta että emotionaalisesta muutoksesta ihmisen suhteessa koiraan. Koiraa on aseteltu lähemmäs ihmistä, tasa-arvoituvaksi ”toiseksi”. Koiran hyväksyminen eläimenä, jolla on itseisarvo ihmisen kumppanina, liittyy niihin jälkimodernin muutoksiin, joissa ihmisen yhteiskunnallinen suhde luontoon on kriisiytynyt ja monimutkaistunut (Aaltola 2004). Koirasta on tullut sekä ihmisen myönteisen, ”terveen” että kielteisen, ”sairaana” luontosuhteen symboli. Tässä kehityksessä koira on ensinnäkin inhimillistetty (esim. turkin värjämi-

nen, koristelu, vaatettaminen, syntymäpäiväjuhlat, kuolemarituaalit jne.), toiseksi välineellistetty ja esineellistetty (esim. ajatellussa käyttötarkoituksessaan toimimattomien koirien lopettaminen) ja kolmanneksi luonnollistettu ja eläimellistetty (esim. koiran paikka ei ole kaupungissa, koirien aggressiivisuus uhkaa ihmisiä). Yhteiskunnallisessa kontekstissa koira samoin kuin esimerkiksi toinen historiallisesti ihmisen kumppaniksi tullut eläin hevonen (ks. Schuurman 2012: 78–84) asettuu useisiin kulttuurisiin ristiriitoihin.

Leslie Irvine (2004) katsoo, että kumppaneläimen idea näkyy erityisen selvästi siinä, miten koirankoulutuksen menetelmät ovat muuttuneet 1980-luvulta tähän päivään. Kyse on Irvinen sanoin ”väkivaltaa kaihtavista ja myötätuntoisista” menetelmistä, joita on alettu käyttää tavoitteellisessa koirakoulutuksessa. Traditionaalinen koulutus, joka perustui ihmisen johtaja-asealle ja jonka menetelmiä olivat esimerkiksi hihnasta nykiminen, kuristavat kaulapannat, piikkiannat tai sähköpannat ja koirien roikuttaminen hihnassa kunnes ne uskoivat ja oppivat miten niiden hallittiin toimivan, on viimeisten 20 vuoden aikana muuttunut oikeaan suoritukseen tähtäävästä toiminnasta palkitsemiseen perustuvaksi koulutukseksi. Tämä koirakeskeinen koulutustapa ilmaantui hieman viiveellä vastaavan lapsikeskeisen pedagogiikan kanssa. Se noudattaa sitä logiikkaa, jolla jälkimodernissa yhteiskunnassa katsotaan yleensäkin pedagogiseksi ideaaliksi: yksilöllisyys, yhteistoiminnallisuus ja positiivisuus (esim. Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994). Tulkinnoissa ihmisen ja koiran välisen kommunikation perustasta näkyvät näin samalla yleisemmät tulkinnat sosiaalisen vuorovaikutuksen normeista ja ideaaleista.

Aineisto

Artikkelin aineisto koostuu 85 temaattisesta esseestä, jotka keräsimme elo-syyskuussa 2010 lumipallomenetelmällä sosiaalista mediaa (mm. koira-aiheiset keskustelufoorumit, Facebook) hyödyntäen. Kohdensimme esseekirjoituspyynnön erityisesti sellaisille henkilöille, jotka harrastavat tai ovat harrastaneet koiransa kanssa aktiivisesti yhtä tai useampaa lajia mutta joille koira ei kuitenkaan ole ensisijassa ”työväline” (esim. poliisikoirat). Tavoitteenamme oli näin analysoida niiden koiriaan kouluttavien ihmisten puhetta, joiden koira-arkkeen kuuluu olennaisena tekijänä koiran ominaisuuksien pohtiminen mutta joille koira on lähtökohtaisesti myös lemmikki ja arjen kumppani.

Aineiston tarkka rajaus oli mahdotonta monesta syystä. Ensinnäkään ei ole olemassa rekistereitä, joiden avulla voisi poimia otoksen vaikkapa tiettyä lajia harrastavien, kaikkien koiranomistajien tai edes tietyn rotuisten koiranomistajien joukosta. Toisekseen koiraharrastustoiminta perustuu pitkälti vapaaehtoisuuteen ja erilaisia lajeja koordinoivat useat eri järjestöt. Lisäksi osa harrastustoiminnasta on kokonaan järjestäytymätöntä ja perustuu myös maksullisten yritysten varaan. Kolmanneksen on vaikea määrittellä selkeää rajaa sille, mikä olisi esimerkiksi tavoitteellista harrastamista ja mikä ei.

Tutkimusasetelmaa ei näin ollen voitu alun alkaenkaan rakentaa sellaiselle pohjalle, josta olisi ollut mahdollisuus saada jotain yleistettävää koskien ”koiraihminen” tulkintoja kokonaisuudessaan – sen paremmin koirien kuin koiranomistajien lukumäärästä ei ole saatavissa tarkkaa tietoa. Aineistomme kuvastaa näin sitä, miten aktiiviset koiraharrastajat asettavat koiransa luonnon tai yhteiskunnallisen järjestyksen piiriin koirasta puhuessaan, ei sitä, millainen on koiranomistajien näkemys asiasta yleensä. Samalla puhe kuitenkin kiinnittyy yleisempiin keskusteluihin siitä, millaiset asiat ja ominaisuudet mielletään kuuluviksi osaksi luontoa tai osaksi yhteiskunnallista järjestystä.

Tutkimukseen halukkaiksi ilmoittautuneisiin otettiin yhteyttä sähköpostitse ja heitä pyydettiin kirjoittamaan näkemyksensä kaikkiaan kahdeksasta eri teema-alueesta. Teemat olivat vastaajan koirahistoria, arki koiran kanssa ja koiran opettaminen, koiran kouluttaminen ja koiraharrastukset, ongelmat koiran kanssa (arjessa ja harrastuksissa), koiran hyvän elämän ja hyvän koiran kriteerit, koiran huomioiminen, suomalainen koiraharrastuskulttuuri sekä koiriin liittyvän tiedon hankkiminen. Suurin osa vastaajista kirjoitti varsin pitkiä vastauksia, jopa useita sivuja kustakin teemasta, kolme vastaajista vastasi kuitenkin vain muutaman rivin kuhunkin teemaan. Tässä artikkelissa rajaamme analyysin erityisesti koiran kouluttamiseen sekä hyvään koiraan ja koiran hyvään elämään liittyviin näkemyksiin.

Kaikki vastaajat olivat naisia, iältään 20–60-vuotiaita suurimman osan vastaajista asetuessa ikäryhmään 20–30-vuotta. Aineiston sukupuolittuneisuus oli sattumaa, sillä myös miehet harrastavat ja kilpailevat aktiivisesti koirien kanssa. Miesten puuttuminen aineistosta ei kuitenkaan ole kohtalokas kysymys. Kiinnostuksemme ei kohdistu sukupuoleen vaan kulttuuriin, jota molemmat sukupuolet tulkitsevat. Huolimatta siitä että ihmisten kokemukset ja toimintatavat ovat su-

kupuolittuneita, aineiston perusteella naiset eivät kuitenkaan ole homogeeninen ryhmä suhteessaan koiraan sen paremmin kuin muihinkaan asioihin. Naisten ryhmän sisällä sekä koulutusmenetelmät että ajatukset koirasta ja sen luonteesta vaihtelevat paljonkin, jolloin aineiston perusteella ei voi päätellä, että naisilla ja miehillä olisi keskenään yhtenäinen tai toisistaan ratkaisevasti poikkeava suhde tutkimuksen kohteeseen.

Suurimmalla osalla vastaajista oli ollut useita koiria elämänsä aikana, ja aineiston keruun aikana yli puolella vastaajista oli vähintään kaksi koiraa, enimmillään kahdeksan. Vastaajien omistamien koirien rotukirjo oli varsin suuri, kääpiökoirista (chihuahua, pienet terrierit) aina jäätirotuihin (tanskandoggi) saakka. Vastaajajoukon painotuksen mukaan eniten oli harrastuksissa käytettyjä rotuja, kuten bordercolleita, belgianpaimenkoiria ja perinteisiä palveluskoirarotuja (dobermann, saksanpaimenkoira). Koska aineiston keruu käynnistettiin lappalaiskoiraharrastajien keskustelufoorumien kautta, varsin monilla vastaajilla oli myös lappalaiskoiria (lapinporokoiraa, suomenlapinkoira). Vastaajien anonymitettiin turvaamisen vuoksi aineistonäytteiden yhteydessä ei tarkenneta vastaajan arkista koirakontekstia, esimerkiksi koirien määrää tai rotua.

Vastaajajoukossa oli tunnistettavissa joitakin yhteisiä tekijöitä. Kaikki kertoivat hankkineensa tietoa koiran opettamisesta ja käyttäytymisestä sekä kirjallisuuden että erilaisten kurssien ja säännöllisten koulutustilaisuuksien avulla. Noin kolmasosa oli myös itse päteväytyneet koulutusohjajaksi ja/tai jonkun tietyn harrastuslajin kokeiden toimihenkilöksi. Monet vastaajista kävivät viikoittain useita kertoja harjoittelemassa koiransa kanssa yhtä tai useampaa harrastuslajia – heidän osaltaan koira liittyykin kokonaiseen elämäntapaan. Vastaajat kirjoittivat pohtivia ja koira-alan erityisterminologiaa hyödyntäviä esseitä. Koiran luonteen ominaisuuksia määriteltiin paikoin esimerkiksi virkakoirien luonteen testaamiseen kehitetyn terminologian sekä biologisen ja etologisen koirien oppimista koskevan tutkimuksen käsittein.

Näemme aineistomme vastaajien aktiivisena puheena, jossa on tietoisesti haluttu välittää juuri tiettyjä asioita (esim. Sulkunen 1997; Jokinen 1999). Tämänkaltaiseen aineistonkeruun tapaan nivoutuu implisiittisesti aina mukaan yleisö, jolle informantti kertoo haluamansa asiat painottaen niitä sen mukaan, millaiset asiat itse kokee sillä hetkellä tärkeämmiksi. Vastaajat esimerkiksi tiesivät vastatessaan kertovansa näkemyksiään tutkijoille, joilla on itselläänkin koiria – tämä

seikka kävi ilmi tutkimushanketta varten perustetuilta kotisivuilta (www.koiratutkimusta.net). Paikoin näkemykset esitettiinkin tavalla, joka ei olisi välttämättä ollut ymmärrettävä ihmiselle, jolle koiraharrastusmaailma ei ole tuttu. Esitettävien asioiden valikoitumiseen vaikuttaa myös se, millaiset teemat ovat olleet julkisessa keskustelussa esillä ja miten ne ovat koskettaneet vastaajan omaa arkea. Näitä kehystää puolestaan vastaajien laajempi sosio-kulttuurinen tausta ja paikallinen konteksti omine arvottamisen tapoineen. Viime kädessä kyse on intersubjektivisista koiraan liittyvistä merkityksenannoista: yksittäiset tulkinnat kantavat mukanaan laajemman ”koirapoliittisen” kontekstin. Sitoudummekin samalla metodologisiin näkemyksiin siitä, että ihmisillä ei ole muuta tapaa pohtia ja yrittää ymmärtää jotakin ilmiötä kuin suhteuttaa se samalla muihin (omassa todellisuudessaan) jo oleviin asioihin (ks. Taylor 1971; Sayer 1992; Karjalainen 2004). Tämä koskee yhtä lailla informanttien selontekoja kuin tutkijoiden tekemiä tulkintoja näistä selonteista. Teemoitellamme vastaajien näkemyksiä ja tulkittesamme niistä viittauksia koiran ”luonnollisuuteen” ja ”yhteiskunnallisuuteen” omat kokemuksemme koirista ovat näin olleet myös keskeinen osa tulkintakehikon rakentamista.

Mitä on koira ihmiselle?

Tarkastelemme erityisesti kahta aineistosta analysoimaamme teemaa, joiden avulla pyrimme kuvaamaan koiran jännitteistä asemaa luonnon ja yhteiskunnan välisessä rajankäynnissä. Ensiksi kuvaamme, millaisia ominaisuuksia koiriin liitetään niiden kouluttamisesta puhuttaessa ja miten niissä kuvastuu ”eläimen” tai ”kumppanieläimen” asema. Kiinnitämme analyysimme erityisesti kysymyksen koiran oman tahdon ja toimijuuden määrittämisestä. Tämän jälkeen keskitymme siihen, millainen on hyvä koira ja mitä asioita pidetään koirille ”luonnollisina” sekä millaiset asiat koiran tulisi osata ollakseen kelvollinen yhteiskunnan jäsen.

Koiran olemukseen liittyvät tulkinnat koulutuksen perustana

Aineistostamme oli tulkittavissa erilaisia käsityksiä koirasta eläimenä yleensä sekä koiran ja ihmisen välisestä työnjaosta koulutustilanteissa. Nimesimme tunnistamamme erilaiset lähestymistavat *koirakeskeiseksi* ja *ihmiskeskeiseksi* lähestymistavaksi. Koirakeskeisen koulutuksen olennainen ajatus on

se, että jokainen koira on oma ainutlaatuinen yksilönsä, joka tulee oppia tuntemaan, jotta voidaan löytää juuri kyseiselle koirayksilölle ominaisimmat oppimistavat. Koira koulutetaan positiivisesti vahvistaen sille parhaiten sopivien palkkioiden avulla: antamalla sille makupaloja, leikkimällä sen kanssa tai kehumalla sitä. Koiran ei-haluttua toimintaa pyritään puolestaan ”sammuttamaan”, eli kiinnitetään huomiota siihen, että koira ei saa väärästä käyttäytymisestään mitään sellaista, minkä se kokisi tavoittelemisen arvoiseksi. Nämä toimintatavat sopivat myös koiratutkija John Bradshaw’n (2011) näkemykseen siitä, että kaikille biologisille olioille on elinehtona ja toiminnan perustana pyrkiä tunnistamaan kausaliteetteja ympäröivässä todellisuudessa.

Etenkin kilpailutavoitteellisessa koulutuksessa vuorovaikutus ihmisen ja koiran välillä on intensiivistä. Menestymisen välttämättömänä edellytyksenä on, että kaksisuuntainen kommunikaatio saadaan toimimaan ja koira tietää, mitä sen halutaan kulloinkin tekevän. Kilpailutavoitteellinen koulutus sisältää aineistosta tekemiemme tulkintojen perusteella paitsi ajatuksen ihmisen ja koiran vastavuoroisesta ymmärtämisestä, myös oletuksia sekä omista että koiran kyvyistä ja persoonallisuuspiirteistä (myös Sanders 1999: 18–20). Ajatuksena on lajenvälinen vuorovaikutus, jonka metafora on ”lukeminen”:

Koulutusmenetelmäni ovat erilaisia jokaisen koiran kanssa. Mikä sopii yhdelle koiralle, ei aina sovi toiselle. Täytyy osata lukea omaa koiraa ja muuttaa koulutusmenetelmiä tarpeen mukaan.

Toimiminen koiran kanssa edellyttää näin ihmiseltä kykyä ymmärtää kulloisenkin koirayksilön ajattelua ja vastata siihen oikealla tavalla kussakin tilanteessa, kuten Clinton R. Sanders (2006: 156) tulkitsee koiran ”lukemisen”. Pyrkimys koiran ja ihmisen välisen yhteisymmärryksen luomiseen näyttää edellyttävän lisäksi myös kaksisuuntaista emotionaalista suhdetta. Ihmisen kokemat tunteet oletetaan itsestään selvästi myös koiran kokemiksi. Kaksi kolmasosa vastaajista kertoo siitä, miten koulutuksen palkitsevin ominaisuus ovat jaetut positiiviset tunteet:

Koira on niin ihana ja ÄLYKÄS ja OPPIVAINEN eläin. on ihanaa katsella kun oma koira on niin onnellinen kun saa toubuta kansani! – – Koulutan niitä koska meillä on niin kivaa yhdessä koirani kanssa.

Koiran mielenkiinto omistajaa kohtaa palkitsee, samoin nopea oppiminen ja koiran mielestä ko. tekeminen on maailman hauskinda.

Yhteistoiminta edellyttää siten kaksisuuntaisen lajenvälisen kommunikaation luomista paitsi rationaalisesti, myös emotionaalisesti. Näkemys yhteisesti jaetuista tunteista edellyttää puolestaan sitä, että koira täytyy ymmärtää myös subjektiksi, jolla on oma tahto ja kyky ilmaista se, ja että ihmisellä on vastaavasti kyky ymmärtää koiran tahto – ja päinvastoin.

Koiran tahto on kuitenkin koulutustilanteessa aina alistettu. Ihminen asettaa halutun toiminnan normit yksipuolisesti. Aineistomme vastaajat kiertävätkin kysymyksiä koiran motivoinnin, rankaisun, alistamisen, voimaannuttamisen ja oman itseymmärryksen kehässä:

Koulutan koiraani positiivisen vahvistamisen kautta ja käytän paljon naksutinta varsinkin uusien asioiden opettelussa. Pysin kouluttamiseen pelkän palkitsemisen kautta, mutta toisinaan olen käyttänyt hihnapakotteita tai koskenut koiraan fyysisesti kokematta sitä kuitenkaan hyödylliseksi. Koira lukee minua todella tarkasti ja jos turhaidun ja alan hermostumaan, koira muuttuu todella passiiviseksi, jolloin opetustilanne on hyödytön molemmille osapuolille. Eli siinä vaiheessa, kun tekisi mieli käyttää pakotetta, lopetan hetkeksi ja jatkan, kun olen taas kykenevä selkeämpään ajatteluun.

Kilpailutavoitteellisessa koulutus kontekstissa koiran tunteiden representaatio on sekoitus ihmisen rationaalisia pyrkimyksiä (menestyä kokeissa) ja emotionaalista diskurssia. Toimintaa motivoivat ajatukset niistä jaetuista myönteisistä tunteista, jotka ihminen tunnistaa koiran käytöksestä: kouluttamisen kautta voidaan tuottaa koiralle iloa ja hyvinvointia. Aineistossa ei kuitenkaan tarkemmin kerrota siitä, mikä koiran toiminnassa oikeuttaa tulkinnat sen tunteista, millaisten asioiden kautta voidaan esimerkiksi päätellä koiran iloisuus ja onnellisuus. Ei ole myöskään mistään pääteltävissä, että koira jakaisi kouluttajansa halun kilpailla, edistyä tehokkaasti ja ottaa osaa kokeisiin, vaikka sen tulkittaisiinkin nauttivan jonkun asian tekemisestä yhdessä kouluttajansa kanssa.

Vaikka koira koulutus kontekstissa halutaan asettaa samaan emotionaaliseen maailmaan ihmisen kanssa, koiran *inhimillistämisen* kuitenkin samalla kiistetään aineistossa näkyvästi. Lähes kaikki vastaajat korostavat, että koira on kuitenkin *eläin*, johon

on mahdollista luoda vastavuoroinen emotionaalinen suhde erityisesti rationaalisen, systemaattisen ja tavoitteellisen (koulutus)toiminnan myötä. Etenkin koirakeskeisessä ja positiivisiin palkkioihin perustuvassa koulutusideologiassa emotionaaliset ja rationaaliset affektit kietoutuvat aineistossa erottamattomasti toisiinsa. Koira analysoidaan ja sen toimintaan vastataan emotionaalisesti, mutta emotionaalinen vastaus käännetään rationaaliseksi tulostavoitteisessa harrastamisessa. Tällöin koira arvioidaan pikemminkin eläinlajinsa edustajana kuin kumppanina. Molemmissa koodeissa toimien koira kuitenkin ymmärretään ”toisena”, oleellisesti erilaisen logiikan mukaisesti toimivana. Koiran representaatio on siten sisäisesti ristiriitainen. Arnold Arluke ja Clinton R. Sanders (1996: 188) toteavatkin, että koirasta puhumisen käsitteistö on helposti vaihdettavissa tilanteesta toiseen.

Vaikka koirakeskeinen koulutustapa on aineistossamme vallitseva, joissakin vastauksissa korostetaan selkeästi sitä, että ihmisen ja koiran suhde ei ole tasaveroinen kumppanuussuhde vaan suhde, jossa ihminen päättää tekemisen luonteen ja standardit ja koiran tehtävänä on oppia suorittamaan ihmisen haluamat tehtävät.

Nameja tosiaan annan myös, mutta haluan koirastani kumppanin, joka haluaa olla minun kanssa ja luottaa minuun 100 prosenttisesti. Eikä vaan kyttää minulta nameja. Toteltavakin on ihan vain siksi, että minä niin sanon. Me olemme ”tiimi”, jossa minä kyllä olen se, joka päättää, minne mennään ja mitä tehdään.

Kutsumme tätä *ihmiskeskeiseksi* koulutustavaksi, jossa korostuvat ihmisen johtajuus ja tahto ”koiralta kysymisen” sijasta. Koulutustapojen painotusero aineistossa selittyy ensiksikin sillä, että auktoriteettiin ja alistamiseen perustuva koulutus on menettänyt suosiotaan yleisemminkin viimeisten vuosikymmenten aikana. Analogia lasten kasvatuksessa tapahtuneisiin muutoksiin on selkeä. Toisekseen positiivisten – koirakeskeisten – koulutustapojen suosiota selittää myös se, että niiden taustalla ajatellaan olevan tieteellisesti tuotettua tietoa koiran oppimisesta erilaisissa tilanteissa. Tämä on tulkittavissa esimerkiksi koulutusta käsittelevillä sosiaalisen median foorumeilla (esim. <http://www.clickertraining.com/>). Suomenkin televisiossa esitettävä ongelmakoirien koulutusta käsittelevä ja koiraharrastusmaailmassa varsin kiistelty Cesar Millanin ”Koirakuiskaaja”-ohjelma on kuitenkin uudelleen tuonut keskusteluun ja koulutustoimintaan ajatukset ihmisen auktoriteettiin perustuvista menetelmistä.

Ihmiskeskeisessä koulutustavassa koira ei ensisijaisesti nähdä subjektina, jolla on oma tahto ja oikeus määritellä toimijuutensa rajoja. Koira on enemmän eläin kuin ”kumppanieläin”, ja eläimen hallinta perustuu (aina) ihmisen auktoriteettiin, jota eläimen on kunnioitettava. Vaikka koirakeskeisessä lähestymistavassa koiralle määrittyy pikemminkin ”kunnioitetun kumppanieläimen” kuin alistetun eläimen rooli (Irvine 2004), myös tätä näkemystä edustavien vastaajien kommenteissa tuodaan esille ihmisen tärkeä rooli olla koirallensa turvaa ja sen tarpeet huomioivaa huolenpitoa antava auktoriteetti jokapäiväisessä elämässä. Aineistossa huojutetaan näin jatkuvasti koiran eläimellisyyden ja inhimillisyyden välillä suhteessa koiran ja ihmisen välisen vuorovaikutuksen perustaan sekä ihmisen velvollisuuteen hallita ja ymmärtää koiran eläimellisyyttä. Tämä näkyy myös siinä, millä tavalla vastaajat tekevät eroa itsensä ja ”tavallisten koiranomistajien” välillä. Tavalliset koiranomistajat eivät kouluta koiraansa eivätkä osaa nähdä ”koira koirana” vaan ”paapovat” sitä ja määrittelevät sen tarpeita liiaksi ihmisen tarpeiden kaltaisiksi.

Sekä koirakeskeisen että ihmiskeskeisen koulutuspedagogisen näkökulman perustana on lopulta aina ihmisen konstruktio koiran maailmasta: koiran empiirisesti todennetusta käyttäytymisestä jossakin tilanteessa tehdään vähintäänkin implisiittisesti yleistyksiä siitä, *miksi* koira toimii kuten toimii, *millainen* se on ja *miten* sitä tulee opettaa. Koiraharrastusmaailmassa aktualisoituvat samalla jälkimodernissa erityisen vaikeat kysymykset vallasta, hallinnasta, alistamisesta ja yksilöllisestä itsemääräämisoikeudesta. Keskusteluihin ja tulkintoihin ”oikeista” koulutusmenetelmistä heijastuu myös yhteiskunnan kehittyminen erilaisten asiantuntijuuksien verkostoksi, jossa hegemonisten (koulutus)diskursien murentuminen on konkretisoitunut tarpeilla löytää kuhunkin (erityis)tilanteeseen – esimerkiksi koiran motivaatio-ongelmiin tai hyppytekniikkaan – paras mahdollinen asiantuntija ja auktoriteetti, johon nojata (vrt. Miller & Rose 2008).

Koiran *välimeellistäminen* on tunnistettavissa aineistossa erityisesti kilpailutavoitteellisen harrastamisen viitekehikosta. Erityisesti ihmiskeskeisessä koulutustavassa koirasta tulee selkeämmin myös väline toteuttamaan ihmisen sille (ja itselleen) asettamia tavoitteita. Koiran näkeminen ensisijaisesti, tai myös, ihmisen harrastusvälineenä näkyy aineistossamme joinakin viheinä siitä, että koirasta ollaan valmiita luopumaan, mikäli siitä ei ole täyttämään ihmisen kilpailullisia tavoitteita.

Olen viimeiset kaksi koiraa hankkinut pelkäämään tätä harrastusta silmällä pitäen. Koira joka ei pärjäisi (tässä harrastuksessa) ei varmastiakaan asui meillä koska koiria on muuten liikaa.

Koiralle ei tällöin anneta perheenjäsenen status-ta, vaan se määrittäyty välineenä, jolla ajatellaan olevan koiran lajityypilliset tarpeet, mitkä kuka tahansa voi tarvittaessa tyydyttää. Tässä kontekstissa voidaan myös legitimiästi sivuuttaa kysymys lajienvälisen kommunikaation luomasta kiintymyssuhteesta. Vaikka kilpailutavoitteellisessa harrastamisessa yhtäältä korostetaan yhteistyön ja jaettujen tunteiden merkitystä, näiden asioiden ei kuitenkaan toisaalta nähdä rakentavan koirayksilön ja kouluttajan välille ainutlaatuista suhdetta enää sellaisissa tilanteissa, joissa koira ei välineenä toimi kuten ihminen toivoisi. Harrastuksissa menestymättömästä koirasta luopuminen on silloin ikään kuin parasta myös koiralle itselleen, jonka ajatellaan saavan uudessa kodissaan juuri sille yksilölle parhaiten sopivan, vähemmän tavoitteellisen, elämän. Koiran ja ihmisen vuorovaikutusta kuvaava emotionaalinen diskurssi korvaantuu näin rationaalisella diskurssilla, jossa koiran ”paras” määrittäyty siten, että ihmisen itsensä ei tarvitse luopua omista tavoitteistaan.

Koulutuskontekstissa koira asetetaan ambivalenttiin yhteistyön, vuorovaikutuksen ja (pakotetun) tottelemisen kontekstiin. Näiltä osin koirankouluttamiseen liittyvät rajanvedot ovat hyvin samankaltaisia kuin lastenkasvatuksessa ja pedagogisessa kontekstissa laajemminkin. Aineistossa mainitaan useaan kertaan esimerkiksi lastenkasvatuksesta tuttu slogan, jonka mukaan koira tarvitsee ”rajoja ja rakkautta” – näin koira otetaan samalla ihmispedagogisen käsittejärjestelmän piiriin. Koiran kouluttamisessa on aineistomme perusteella viime kädessä kyse auktoriteettiin ja tasa-arvoiseen yhteistyöhön perustuvien opetusmetodien välisestä jännitteestä. Näiden myötä koiran paikka häilyy yhtäältä ikään kuin ihmiselle alistaisen luonnon, ”toisen” ja ”tasa-arvoisen toisen” rajamailla (Irvine 2004: 58).

Hyvä koira ja koiran elämellisyys

Koirakeskeisessä koulutustavassa koira pikemminkin inhimillistetään kuin välineellistetään ja vastaavasti ihmiskeskeisessä koulutustavassa koira pikemminkin välineellistetään kuin inhimillistetään. Molemmat lähestymistavat kertovat kuitenkin systemaattisesta ja tavoitehakuisesta koulutuksesta huolimatta koiran ja ihmisen väliseen vuorovaiku-

tukseen sisältyvistä tulkintaeroista. Molemmissa koulutustavoissa kohdataan myös kysymykset yksilöllisyyden, valtaistamisen, auktoriteetin ja kontrollin merkityksistä koiran ja ihmisen suhteissa.

Koiraan liitettävät merkityksenannot luonnon ja yhteiskunnan välisessä rajankäynnissä muuttuvat entistä monitahoisemmiksi, kun koiraa analysoidaan ”kumppanieläimen” näkökulmasta. Koiran ja ihmisen vuorovaikutuksesta muodostuu vahvasti emotionaalisesti ladattu suhde, jossa ideaalina tavoitellaan täydellistä yhteisymmärrystä.

Koirien kanssa harrastamisessa parasta on saumattoman yhteistyön saavuttaminen koiran kanssa ja se kun näkee koiran nauttivan yhteisestä tekemisestä.

Yllä kuvattua ”täydellistä yhteisymmärrystä” Clinton R. Sanders (2003: 407) analysoi suhteena, jossa koiran ja ihmisen välille syntyy tunne yhteisestä mielestä ja koirasta persoonana, jonka ymmärtäminen kiinnittyy sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Yhtäältä tämä kuvaa ideaalia, joka tuskin koskaan toteutuu ihmistenkään välisissä sosiaalisissa suhteissa. Toisaalta se viittaa myös luonteenpiirteisiin, joita koiraan halutaan koulutus- ja koekumppanina. Jos jokainen koira nähdään ainutlaatuisena, myös yhteiseen ymmärrykseen vaadittavat luonteenpiirteet ovat spesifejä.

Vastaajien koiriin liittämät ihanteellisten ominaisuuksien kuvaukset ovat hyvin yhdenmukaisia. Ominaisuudet liittyvät koiran koulutettavuuteen sinänsä, mutta yksimielisyys luonteenpiirteiden suhteen kiinnittyy myös laajempaan kulttuuriseen, ”koirapoliittiseen,” koodistoon (King *et al.* 2008). Kaikki vastaajat mainitsevat ainakin kolme seuraavista ihanteelliseen koiraan liitettävistä luonteenpiirteistä: yhteistyökykyinen, toimintakykyinen, aktiivinen, itsenäinen, leikkisä, innokas, itsevarma, sosiaalinen, sopeutuvainen ja joustava, korkea työ-moraali.

Jos tuo herkkyys ja pehmeys olisi lievempää, olisi nykyinen koirani täysin ihanteellinen minulle: itsenäinen, omapäinen, rohkea, lojaali, kiltti, alistuva (tarkoitetaan että antaa esim. poistaa kivuliaat ampaisten piikit kuonosta vaikka on kauhuissaan, ei laita hampailla vastaan...), innokas, rauhallinen, viisas ja oikea sielunystävä.

Ihanteelliseen koiraan liitettävät luonteenpiirteet kuvastavat myös jälkimodernin työntekijän ihanteellisia piirteitä (Ozga & Lingard 2007: 70). Lisäksi hyvän koiran ominaisuuksia ovat miellyt-

tämisen halu sekä tasapainoinen hermorakenne, joista jälkimmäinen on puolestaan koiran luonnetta arvioivan virallisen testin käsitteistöä (Suomen Kennelliitto 2012b). Ihanteellinen koira saa näin ominaisuutensa jälkimodernin ihmisen, koiran biologisia ominaisuuksia kuvaaman kehitetyn testin ja antroposentrismin viitekehikosta. Läheisimmiksi koetaan ne koirat, joilla on ihanteellisen ihmisen ominaisuuksia muistuttavia luonteenpiirteitä ja joiden kautta rakentuu ajatus yhteisymmärryksestä, rakkauden sekä mielihyvän saamisesta ja antamisesta (Hart 1995). Tässä kontekstissa myös ne koirat, jotka eivät onnistuneet harrastuksissa odotetulla tavalla, hyväksyttiin muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta aineistossamme ”vain” perheenjäsenenä ja kumppaneina, ja samalla luovuttiin päämääräorientoituneista harjoitus suunnitelmista.

Aineistomme koiraharrastajat ovat joutuneet myös kohtaamaan sen tosiseikan, että koira on lopulta kuitenkin *myös* eläin. Koiran ”eläimellisyys” ilmenee aineistossa kahdessa merkityksessä: kielteisenä ja myönteisenä. Kielteisenä se kohdattiin arjessa esimerkiksi niissä tilanteissa, joissa koira kohtaa vieraita ihmisiä ja etenkin lajitovereitaan. Yksi suomalaisessa koiraharrastuskulttuurissa tänä päivänä vallitseva näkemys on se, että koirat ja etenkin pennut, eivät tervehti lajikumppaneitaan kaupunkien kaduilla hihnassa kulkiessaan. Toimintatapa perustuu muun muassa tunnetun eläinkouluttajan Tuire Kaimion (2008) näkemykseen siitä, että ihmisen tulee tarjota koiralle turvaa myös sen kohdatessa lajikumppaneitaan, eikä ikään kuin jättää vastuuta kohtaamisten onnistumisesta koiralle itselleen. Ihminen ja koira muodostavat yhdessä lauman ja ihmisen tehtävänä on olla laumansa johtaja. Tämän näkemyksen myötä ihmisen kontrollisuhde koiraan vahvistuu ja ihmisen tulee kyetä tulkitsemaan myös kahden koiran välisestä kommunikaatiosta, mikä on parasta koiralle itselleen. Koirafoorumeiden keskusteluissa koirakohtaamisten etiketti onkin yksi koiranomistajia moneen koulukuntaan jakava seikka kuin myös konflikteja jatkuvasti aiheuttava tekijä koiranomistajien kesken.

Vaikka koiran opettamisessa ja kouluttamisessa etenkin koirakeskeisessä koulutustavassa korostetaan sitä, että toiminta perustuu pikemminkin kumppanuuteen ja yhdessä tekemisen molemminpuoliseen motivaatioon kuin hierarkkisiin suhteisiin, hierarkkisten suhteiden merkitys korostuu puhuttaessa koiran epätoivotusta käyttäytymisestä julkisissa tiloissa. Haukkuminen, hihnassa kiskominen ja hyppiminen koettiin esimerkiksi asioiksi,

joita ei voi hyväksyä ”kunnan koirakansalaisen” toiminnaksi. Koiran käyttäytymiseen liittyvistä ongelmista ja ratkaisutavoista puhuttaessa koiraä tulkittiin, haluttiin ymmärtää ja selittää sen ”luonnollisuuden” kontekstista

Remmirähjäminen on ollut selvästi huomiota vaativa asia, mutta en ole mieltänyt sitä varsinaiseksi ongelmakäytökseksi. Ajattelen, että ongelmana on oma laiskuuteni kouluttajana ja että koira käyttäytyy niin kuin sellainen koira, jolle ei ole toivottua tapaa opetettu.

Aggressio toisia koiria kohtaan erityisesti niitä hihnassa ulkoilutettaessa oli yleisin ongelma, jonka kanssa vastaajat olivat joutuneet työskentelemään. Yhtäältä aggressiota pidettiin luonnollisena lajiityypillisenä käyttäytymisenä, toisaalta se nähtiin merkinä koulutuksen epäonnistumisesta. Koiran hallitsematon aggressio erityisesti omistajaa tai muita ihmisiä kohtaan tekee rakastetusta kumppanista, ei vain eläintä, vaan pedon, jonka toiminnalle haetaan selitystä sen biologisista ominaisuuksista:

Koira 1,5 v. muuttui ohjaaja-aggressiiviseksi tul-tuaan sukukypsäksi. Vietit nousivat kaakkoon välittömästi kun vieras ihminen tai koira meni lähistöllä ja tämän jälkeen se puri minua. Koiralla oli ilmeisesti hermoissa pahasti vikaa koska ei pystynyt rauhoittumaan hetkeksikään.

Ihmistä kohtaan osoitettu aggressio murentaa ihmisen rakentaman tunnesiteen koiran kanssa ja samalla pakottaa miettimään koirankouluttamisen perusteita kokonaan uudelleen. Aggressiivisuutta ihmistä kohtaan osoittava koira on selkeästi eläin ja vähempiarvoinen ”toinen”, ja näin myös sen käsittelyssä on legitimiä käyttää vahvasti alistavia keinoja, jotta koiran toiminta saadaan palautettua sosiaalisen järjestyksen piiriin.

Vaikka aineistossamme korostuu näkemys, että koirat ovat kuitenkin koiria, eläimiä ja niiden inhimillistämiseen suhtaudutaan eksplisiittisesti kriittisesti, koirien aggressio ihmistä tai lajikumppaniaan kohtaan on kuitenkin erittäin vahvasti kielteiseksi koettu ominaisuus. Aggressio on ikään kuin jotain, jota koiralla hyväksytään olevan ajateltaessa *koiraa yleensä* lajinsa edustajana mutta jonka ei kuitenkaan pidä tulla näkyväksi yksilötasolla. Ajatus jokaisen koiran sisällä asuvasta villistä saalistajasta muodostaa eläimellisyyden läsnäoloa merkitsevän ulossulkevan rajan. Vaikka tämä eläimellisyys vaikuttaisi kesytetyltä ja alistetutakin, aggression ja

väkivallan mahdollisuus ei silti ole poistunut. Eläimellisyyteen palauttaminen koskee myös ihmisten aggressiota: eläimellisyys on brutaalin aggression symboli, joka herättää mielikuvia esimoderneista, sivistymättömistä yhteisöistä (esim. Elias 1978), ja kuten Michel Foucault (2004: 69) toteaa mieli- puolisuuden representaatiosta, ”mielipuolisuus äärimmäisessä muodossaan merkitsee ihmisen välitöntä suhdetta eläimellisyyteensä ilman muuta referenssiä tai lähdeä”. ”Kumppanieläimen” potentiaalinen aggressio tekee näin särön sekä koiran inhimillistämisen että välineellistämisen koulutuskontekstiin. Koiran paikka asettuu osaksi luontoa ja siitä tulee kumppanieläimen sijaan samalla alistettu ”toinen”.

Vaikka koiran eläimellisyyden konteksti rakentuu erityisesti ongelmalähtöisen diskurssin kautta, se ilmenee myös myönteisessä kontekstissa määriteltävässä koiralle hyvää elämää. Koiran hyvä elämä koostuu aineiston perusteella koiralle lajityypillisten asioiden tekemisestä, jota urbaanin elämän ei nähdä koiralle välttämättä mahdollistavan. Koiran hyvän elämän tärkeäksi ulottuvuudeksi nähdään ”koiramaisen” elämän tarjoaminen koiralle viemällä sitä ulkoilemaan metsään, jossa se saa juosta hallitusti vapaana, kaivella, haistella ja leikkiä lajitovereidensa kanssa. Aineistossa asettuu moraalinen dilemma koiran ”luonnollisen” ja ”luonnottoman” ympäristön määrittelystä ja niiden tarjoamisesta koiralle. Koiran hyvän elämän representaatiot näyttävätkin saavan sisältönsä ennen muuta koiran myönteisen eläimellisyyden kontekstista, jossa hallittu vapaus asettuu koulutuksen edellyttämää jatkuvaa kontrollia ja aktiivista yhteistyötä tärkeämmäksi koiran hyvän elämän määrittelyssä – harrastamiseen kiinnittyvät yhteiskunnallisen järjestyksen edellyttämä kontrolli ja jatkuva aktiivinen yhteistyö eivät yksiselitteisesti näyttäyty koiran lajinmukaisena toimintana. Koira asettuu näiltä osin luontoa romantisoivaan ajatteluun, jossa sen ”luonnollinen” elinympäristö ei sisällä koulutusta ja kaupungin katuja.

Me liikumme subteellisen paljon ja koirani saa päivittäin kulkea vapaana. Lenkeillä koirani saa haistella ja olla koira. Koirani tapaa myös säännöllisesti koirakavereitaan. Me harrastamme ja puuhastelemme yhdessä, joten koirani saa varmasti älyllistä tekemistä. Harrastamisesta pidetään pari kertaa vuodessa myös lomaa.

Myös niissä tilanteissa, joissa koira viedään metsään toteuttamaan ”koiramaista elämää”, koiran toiminnan merkityksellistetään edelleen myös yhteiskunnallisen järjestyksen viitekehikosta. Ideaa-

litapauksessa koiran ja ihmisen välillä mielletään olevan näkymätön hihna, jolloin koira on mahdollista saada esimerkiksi yhdellä käskyllä nopeasti ihmisen luokse. Myös luonnossa ollessaan koiralta odotetaan siten tottelevaisuutta ja kurinalaisuutta. Vuosituhansia metsästyksen avuksi jalostetulle koiraeläimelle riistan jahtaaminen ja jälkien perään lähteminen on näin epätoivottavaa käytöstä myös niissä tilanteissa, joissa sille kuitenkin halutaan tarjota lajityypillistä elämää. Myös koiralle mielletyn luonnollisen ympäristön kontekstissa hyvän koiran ominaisuuksia määritellään näin yhteiskunnallisen järjestyksen kautta.

Yhteenveto: koira välitilassa

Koiraan metatasolla liitettävät ambivalentit kulttuuriset koodit ja niihin liittyvät säädökset koirasta yhtäältä eläimenä – koiralta kielletään tietyt ihmisen maailman fyysiset tilat – ja toisaalta osana ihmisen maailmaa – koira ei saa vahingoittaa ”oikeaa” luontoa – ovat tulkittavissa monin tavoin myös yksittäisten koiranomistajien puheissa. Koira tulkitaan koulutustapahtumissa ja arjessa vuoroin yhteiskunnallisen järjestyksen ja vuoroin sen eläimellisyyden viitekehikosta. Ihannekoira saa kriteerinsä ihanteellisen jälkimodernin työntekijän kontekstista: se on yhteistyökykyinen, joustava, aktiivinen ja sosiaalinen. Vastaavasti ongelmia aiheuttavat piirteet kuten aggressio, palauttavat koiran takaisin osaksi sen ”alkuperäistä” luontoa, sudeksi kaupungin kaduilla. Tällöin koulutuskonteksti samalla muuttuu yhteistyötä ja keskinäistä kommunikaatiota korostavasta kontekstista alistamista, pakottamista ja hallintaa korostavaksi. Yhteiskunnallinen ”koirapolitiikka” kehystää niitä merkityksellistämisen tapoja, joiden kautta omaan koiraan määritetään toivottuja ja epätoivottuja ominaisuuksia. Aineistomme perusteella koiran kanssa ratkotaan arjessa siihen liitettyjä ristiriitaisia kulttuurisia koodeja pyrkimyksenä saavuttaa täydellinen lajienvälinen vuorovaikutus, kumppanuus ja molemminpuolinen ilo yhteisestä tekemisestä, tukahduttaa koiran kielteinen eläimellisyys (aggressio) ja vaalia myönteistä eläimellisyyttä (koiran ”koiramainen” elämä). Koiran asema häilyy ”kumppanieläimen” ja ”alistetun toisen” välillä.

Adrian Franklin (1999) katsoo, että moderni merkitsee ambivalenttia suhdetta erityisesti kumppanieläimiin. Koirien kohdalla tämä näkyy siten, että koirat asettuvat binaarin luonto–kulttuuri- jaon rajamaille. Ne elävät ihmisyhteisöissä, jolloin ne eivät kuulu luontoon, mutta samalla niitä ei täysin oteta ihmisyhteisön sosiaalisiin järjestyksiin.

Koira asettuu myös antropomorfismin ja antroposentrismien väliseen jännitteeseen. Siinä toisaalta ihmiselle ominaiset ideat, tunteet, motivaatiot ja uskomukset kiinnitetään myös koiriin. Toisaalta koirat kuitenkin määritetään olioina, jotka ovat täysin ihmisistä ja ihmisyydestä erillisiä, jolloin korostetaan niiden eläimellisyyttä ja alkuperää ihmiselle vaarallisena petoeläimenä (Serpell & Paul 1994; Eder 1996; Franklin 1999; Serpell 2005). Samanaikaisesti pätevissä mutta keskenään ristiriitaisissa diskursseissa koirat ovat sekä inhimillistettyjä, välineellistettyjä että eläimellistettyjä olentoja (Kupsala & Tuomivaara 2004; Koski 2006; myös Schuurman 2012). Niitä rakastetaan ystävinä, arvostetaan kumppaneina ja perheenjäseninä, pidetään välineinä kilpailumenestykseen, pelätään ja kontrolloidaan aggressiivisina petoina, jotka aiheuttavat ympäristölleen ongelmia, sekä ihailaan eläiminä, joilla on ylivoimaisia kykyjä ihmisille tärkeissä tehtävissä.

Lähteet

- Aaltola, Elisa (2004). *Eläinten moraalinen arvo*. Vastapaino, Tampere.
- Alastalo, Marja & Åkerman, Maria (2011, toim.). *Tieto hallinnassa. Tietokäytännöt suomalaisessa yhteiskunnassa*. Vastapaino, Tampere.
- Arluke, Arnold & Sanders, Clinton R. (1996). *Regarding animals*. Temple University Press, Philadelphia.
- Bradshaw, John (2011). *In defence of dogs*. Allen Lane, London.
- Budiansky, Stephen (1999). *The covenant of the wild. Why animals chose domestication*. Yale University Press, New Haven and London.
- Eder, Klaus (1996). *The social construction of nature. A sociology of ecological enlightenment*. SAGE, London.
- Elias, Norbert (1978). *The civilizing process. The history of manners*. Blackwell, Oxford.
- Foucault, Michel (2004). Animality and insanity. Teoksessa Calarco, Mathew & Atterton, Peter (toim.) *Animal philosophy: essential readings in continental thought*. Continuum, London, New York, 63–65.
- Franklin, Adrian (1999). *Animals and modern cultures. A sociology of human-animal relations in modernity*. SAGE, London.
- Franklin, Adrian (2001). *Nature and social theory*. SAGE, London.
- Haila, Yrjö & Lähde, Ville (2003). *Luonnon politiikka*. Vastapaino, Tampere.
- Haraway, Donna (1989). *Primate visions. Gender, race, and nature in the world of modern science*. Routledge, New York.
- Hare, Brian & Tomasello, Michael (2005). Human-like social skills in dogs? *Trends in Cognitive Science* 9, 439–444.
- Hart, Lynette A. (1995). Dogs as human companions: a review of the relationship. Teoksessa Serpell, James (toim.) *The domestic dog. Its evolution, behaviour and interactions with people*. Cambridge University Press, Cambridge, 161–178.
- Holden, Steve (2010). Live and learn. *Teacher* 212, 71.
- Irvine, Leslie (2004). *If you tame me. Understanding our connection with animals*. Temple University Press, Philadelphia.
- Jokinen, Arja (1999). Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Gummerus, Jyväskylä, 126–159.
- Kaimio, Tuire (2008). *Pennun kasvatust*. WSOY, Helsinki.
- Karjalainen, Pauli Tapani (2004). Ympäristö ulkoa ja sisältä: geografiasta geobiografiaan. Teoksessa Mäntyselkä, Raine (toim.) *Paikan heijastuksia. Ihmisen ympäristösubteen tutkimus ja representaation käsitte*. Gummerus, Jyväskylä, 49–68.
- King, Tammie, Marston, Linda C. & Bennet, Pauleen C. (2008). Describing the ideal Australian companion dog. *Applied Animal Behaviour Science* 120: 84–93.
- Koski, Leena (2006). Koira jälkmodernissa yhteiskunnassa. Teoksessa Kosonen, Päivi & Nevanlinna, Tuomas (toim.) *Merkityksellistymisen pohjasäikeet – Kirsi Määttäsen juhla-kirja*. Tutkijaliitto, Helsinki, 49–70.
- Kupsala, Saara & Tuomivaara, Salla (2004). Sosiologinen eläintutkimus – eläinten yhteiskunnallinen merkitys sosiologian tutkimuskohteena. *Sociologia* 41:4, 310–321.
- Lindsay, Steven R. (2005). *Handbook of applied dog behaviour and training*. Oxford, Blackwell.
- Menache, Sophia (1998). Dogs and human beings: a story of friendship. *Society & Animals* 6:1, 67–86.
- Miklósi, Ádám, Kubinyi, Enikő, Topál, József, Gácsi, Márta, Virányi, Zsófia & Csányi, Vilmos (2003a). A simple reason for a big difference: wolves do not look back at humans but dogs do. *Current Biology* 13:9, 763–766.
- Miklósi, Ádám, Topál, József & Csányi Vilmos (2003b). Comparative social cognition: what can dogs teach us? *Animal Behaviour* 67, 995–1004.
- Miller, Peter & Rose, Nikolas (2008). *Governing the present: administering economic, social and personal life*. Oxford, Polity Press.
- Ozga, Jenny & Lingard, Bob (2007). Globalization, education policy and politics. Teoksessa Lingard, Bob & Ozga, Jenny (toim.) *Education policy and politics*. Routledge, London, 65–82.
- Peruskoulun opetusuunnitelman perusteet (1994). Opetushallitus. Painatuskeskus, Helsinki.
- Pongrácz, Péter, Vida, Victória, Bánhegyi, Petra & Miklósi, Ádám (2008). How does dominance rank status affect individual and social learning performance in the dog (*Canis familiaris*)? *Animal Cognition* 11:1, 75–82.
- Raevaara, Tiina (2011). *Koiraksi ihmiselle*. Teos, Helsinki.
- Ratamäki Outi & Tynkkynen, Sonja (2006). Eläinpolitiikka – mitä se voi olla? *Alue ja Ympäristö* 35:1, 14–24.
- Sanders, Clinton R. (2003). Actions speak louder than words: close relationships between humans and non-human animals. *Symbolic Interaction* 26, 405–426.
- Sanders, Clinton R. (2006). “The dog you deserve”. Ambivalence in the K-9 officer/patrol dog relationship. *Journal of Contemporary Ethnography* 35:2, 148–172.
- Sayer, Andrew (1992). *Method in social science. A realist approach*. 2. p., Routledge, New York
- Schuurman, Noora (2012). *“Hevoset hevosina”. Eläimen ja sen hyvinvoinnin tulkinta*. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 37. Itä-Suomen yliopisto, Joensuu.
- Serpell, James A. (1995, toim.). *The domestic dog: its evolution, behaviour and interactions with people*. Cambridge

- Univeristy Press, Cambridge.
- Serpell, James A. (2005). People in disguise. Antropomorphism and the human-pet relationship. Teoksessa Daston, Lorraine & Mitman, Greg (toim.) *Thinking with animals. New perspectives on anthropomorphism*. Columbia University Press, New York, 122–161.
- Serpell, James A. & Paul, Elisabeth (1994). Pets and the development of positive attitudes to animals. Teoksessa Manning, Aubrey & Serpell, James (toim.) *Animals and human society. changing perspectives*. Routledge, London, 127–144.
- Staats, Sara, Wallace, Heidi & Anderson, Tara (2008). Reasons for companion animal guardianship (pet ownership) from two populations. *Society and Animals* 16, 279–291.
- Sulkunen, Pekka (1997). Todellisuuden ymmärrettävyys ja diskursianalyysin rajat. Teoksessa Sulkunen, Pekka & Törrönen, Jukka (toim.) *Semioottisen sosiologian näkökulmia*. Gaudeamus, Helsinki, 13–53.
- Suomen Kennelliitto (2012a). *Kennelliitto on suomalainen koira-alan asiantuntija*. 15.2.2012, <http://www.kennelliitto.fi/FI/kennelliitto/etusivu.htm>
- Suomen Kennelliitto (2012b). *Luonnetesti*. 15.2.2012, <http://www.kennelliitto.fi/FI/toiminta/kokeet/luonnetesti/etusivu.htm>
- Taylor, Charles (1971). Interpretation and the sciences of man. *The Review of Metaphysics* 25:1, 3–51.
- Topál, József, Gácsi, Márta, Miklósi, Ádám, Virányi, Zsófia, Kubinyi, Enikő & Csányi, Vilmos (2005). Attachment to humans: a comparative study on hand-reared wolves and differently socialized dog puppies. *Animal Behaviour* 70:6, 1367–1375.